

AZ ÉRZELMI KÖLTEMÉNYEK A NÉPMŰVELÉS SZOLGÁLATÁBAN

Tapasztalaton nyugvó megállapítás, hogy népünk szívesen elolvas, még szívesebben meghallgat egy-egy költeményt, sőt a rövidebbekből, könnyen érthetőkből egy-egy alkalommal többet is. A költészetben nagy nevelő erő rejlik s ezt a nevelő hatást a népművelésnek is ki kell aknáznia és a maga céljai szolgálatába állítania. A népművelési előadások sorába tehát iktasunk be kellőszámú költeménytárgyalást is.

Nemes érzelmek, fölemelő, nagyszerű gondolatok közelítenek a költészetben át lelkünkhöz megkapó, művészi formában. A költői művészet gyönyörködtető eszközeivel fölemelni a lelket a szép birodalmába, egy tisztább világba, maga is művészet, a léleknevelés művészet. Ha a lelket nemesíteni akarjuk, elsősorban annak érzelmi világát kell tisztultabbá, emelkedettebbé tennünk, mert akarati elhatározásainkban is nagy szerepe jut érzelmi életünknek. Az ész és szív összhangja jellemzi az igaz embert, a népművelőnek tehát a tudás gyarapítása mellett az érzelmek, a kedély területén is kell kertészkednie.

Az érzelmek nevelése csak érzelmek ébresztésével, átéléssel sikerülhet. A lelkünkben gyakran megjelenő érzelmek nem halványulnak el, ellenben a ritkábban fölmerülők egyre bágyadtabban térnek vissza. Annak a közmondásszerű szólásunknak az igazsága, hogy *a fájdalomnak legjobb orvosa az idő*, ezen a jelenségen alapszik. Ha egyre ritkábban idéződik vissza egy-egy érzelmek, végül is elerőtlenedik. Ha azonban azt akarjuk, hogy a vallásos, hazafias, családi érzés, az emberszeretet, az erkölcsiség cselekedeteinkbe irányítólag szólhassanak bele, akkor arra kell törekednünk, hogy ezeknek az érzelmeknek munkás erejű életét a gyakori felidézéssel, átéléssel biztosítsuk.

A költészetben a nemes érzelmek erősítésére kínálkozik hatalmas eszköz a népművelés számára. Elsősorban az érzelmi költemények, a kiváltságos költői lélek tisztult, emelkedett érzéseinek kisugárzásai állnak rendelkezésünkre mint hatékony nevelési eszközök. Az eseményes költészettről majd más alkalommal szólunk.

A költői műalkotás egymagában is hat, de lélekformáló erejét, főként az egyszerű emberre akkor fejt ki igazán, ha megfelelő módon közelítjük a lelkéhez. Az alábbiakban annak módjára akarunk rávilágítani, miképpen vihetjük át egy-egy költői műalkotás tartalmát az egyszerű ember lelkébe s hogyan biztosíthatjuk a költői mű nevelő hatását, más szóval: hogyan tárgyaljunk egy-egy érzelmi költeményt.

Az első kívánalom: a bemutatásra szánt költemény helyes megválasztása. Olyat kell kiválasztanunk, amelynek érzelmi tartalmát hallgatóink fel tudják fogni, át tudják élni. Legújabbkori költészetünknek u. i. sok olyan alkotása van, amely a szimbolizmus eszközeit használja fel s e miatt sokszor homályos, nehezen érthető. Az ily alkotások nem a népművelés körébe valók. Ahol azonban a tartalom világos, a forma pedig könnyed, ott a hatást megfelelő eljárással nem lesz nehéz biztosítani. A „megfelelő“ eljárásnak három fő mozzanata van: az előkészítés, a költemény bemutatása és elmélyítése, a kínálkozó tanulságok, eredmények megállapítása. Az alábbiakban példát mutatunk be, mikép végezhetjük a gyakorlatban sokszorosán bevált módon a költeménytárgyalást.

Válasszuk ki pl. Petőfinek a *Távolból* című költeményét s lássuk, hogyan lehet a benne kifejezett érzelmet: a költőnek édesanyja iránt érzett fiúi gyengéd szeretetét, hazavágyódását, amely elszakíttottság idején fokozottabban tör elé lelkéből, a hallgatósággal megéreztetni s bennük is hasonló érzelmet fölébreszteni. Ennek a költeménynek élmény az alapja, a benne kifejezett érzélem őszinte s igaz, éppen ezért megmozgatja a hallgatók lelkét is különösen akkor, ha nekik is vannak hasonló élményeik. A költeményben kifejezett érzelemnek a hallgatók lelkében meglévő hasonló érzelmekhez kell kapcsolódnia. Ez azonban csak akkor történhetik meg, ha a szunnyadó rokonérzelmeket eleve felébresztjük a hallgatók lelkében, mintegy előtérbe hívjuk, a lelküket eddig elfoglaló érzelmeket, gondolatokat pedig a tudat alá süllyesztjük. Ily módon megnyitjuk lelküket a költemény érzelmi tartalmának befogadására. Ez a folyamat a költeménytárgyalás előkészítő, hangulatkeltő mozzanata. Erre azért is szükség van, mert pl. az élményből fakadó költemények megértése csak akkor lehet teljes, ha ismerjük azokat a körülményeket, életmozzanatokot, amelyekből a költemény megszületett. Az említett költemény megismertetésének előkészítését ilyenformán gondoljuk.

Eszméltetem hallgatóimat arra a tapasztalati igazságra, hogy az ember akkor érzi igazán az otthon értékét, amikor távol van tőle. Mert ha mindenütt jó is, mégis csak legjobb otthon. Hányszor hallhatjuk idegenbe szakadt emberek ajkáról: „Csak még egyszer otthon lehetnék!“ Aztán elmondom, hogy a mi nagy költőnk: Petőfi, korán elszakadt a szülői háztól. Vágyai, reményei kicsalták a nagyvilágba. Keservesen tapasztalta azonban, hogy a világ rideg, közönyös, nem sokat törődik egy-egy ember sorsával. Nem adja meg neki azt, amit az tőle vár. Mint vándorszínész sokfelé bolyongott. Országjáró útjában (1843-ban) Pozsonyba vetődött a húszéves ifjú. Abban a reményben ment oda, hogy abban a mozgalmas városban, amely akkoriban az országgyűlés székhelye volt, beállhat az ott játszó színtársulathoz, sikereket arathat s megalapozhatja jövőjét a színpályán. Csalódott. A színtársulatnak elég tagja volt, Petőfit tehát nem vették fel. Más keresetforrás híján az országgyűlési tudósításokat másolgatta, de az ennek fejében kapott néhány garas bizony még kenyérre is alig volt elegendő. Nagy nyomorúságában gondolatban haza menekül. Eszébe jut az elhagyott otthon, a dunamenti kis hajlék, fölmerül lelkében szerető édesanyja képe. Keserű fájdalom fogja el szívét, vádolja önmagát: miért is hagyta el a drága otthont. Előveszi írószereit s kiönti érzelmeit egy megkapóan szép költeménybe.

Hallgassuk meg Petőfinek ezt a fájdalmas, panaszoshangú költeményét!

Távolból.

*Kis lak áll a nagy Duna mentében;
Óh, mi drága e lakocska nekem!
Könnyben úszik két szemem pillája,
Valahányszor emlékszem reája.*

*Bár maradtam volna benne végig!
De az embert vágyai vezérlik,
Vágyaimnak sólyomszárnya támadt
S oda hagytam ős lakom s anyámat.*

*Kínok égtek a szülőkebelben,
Hogy búcsúmnak csókját ráleheltem;
S kínja lángi el nem aluvának
Jégyöngyétől szeme harmatának.*

*Mint ölelt át reszkető karávell
Mint marasztott esdeklő szavával!
Oh, ha akkor látok a világba:
Nem marasztott volna tán hiába.*

*Szép reményink hajnalcsillagánál
A jövődő tündérkert gyanánt áll,
S csak midőn a tömkelegbe lépünk,
Venni észre gyászos tévedésünk.*

*Engem is hogy csillogó reményem
Bizatott csak, minek elbeszélnem?
S hogy mióta járom a világot,
Bolygó lábam száz tövisre hágott.*

*Szép hazámba ismerősök mennek,
Jó anyámnak tőlük mit izenjek?
Szóljatok be, földiek, ha lézen
Utazástok háza közelében:*

*Mondjátok, hogy könnyeit ne öntse,
Mert fiának kedvez a szerencse...
Ah, ha tudná, mily nyomorban élek,
Megrepedne a szíve szegénynek.*

A költemény bemutatása többféleképp történhetik. Fölolvashatja vagy elmondhatja maga az előadó, vagy pedig fölolvastathatja vagy elmondathatja mással is. Ez utóbbi mód azonban csak akkor lehet hatásos, ha a fölolvasó vagy szavaló bele tudja élni magát a költemény hangulatába s ezt előadásában érzékeltetni is tudja. Rögtönzött fölolvasatás, amikor a fölolvasó először látja a szöveget, egyszerű embernek aligha sikerül, sőt talán éppen azzal ellentétes hangulatot idéz föl, mint aminőt a költemény kíván. A költeményt teljes egészében mutassuk be. A részekre tagolás s a részenkénti magyarázgatás megbontaná a hangulat egységét. A költemény bemutatása után pár pillanatnyi szünet után így folytathatjuk:

Mélyedjünk el egy kissé abban, amit a költő mond! Eszébe jut a dunavecsei kis ház ott a nagy Duna mellett. Ez az ő szüleinek háza. Mindig könnybelábbad a szeme, amikor erre a kis hajlékra gondol. Vajjon miért? Mert szereti ezt a kis házat s annak lakóit. Később meg is látogatta Dunavecseknél lakó szüleit s hosszabb időt töltött körükben. Sok szép költeménye őrzi e látogatásának emlékét.

Most, hogy elszakadt hazulról s még hozzá nehéz is a sorsa, most érzi igazán az otthon melegének hiányát. „Bár maradtam volna benne végig!” — sóhajt föl, de vágyai elcsalták s odahagyta a kis házat s vele együtt édesanyját.

Elvonul lelke előtt, ahogyan édesanyjától búcsúzott. Mint fáj jó édesanyjának a szíve, amikor búcsúzásul megcsókolta! Mint hullottak az édesanya könnyei, de ezek sem oszlatták el fájdalmát. Szinte most is érzi édesanyja forró, reszkető ölelését s hallja esdeklő, marasztaló szavait. Még most is megsajdul tőle a költő szíve s azt mondja: „Ó, ha akkor látok a világba, nem marasztott volna tán hiába!” Igen, ha tudta volna, mennyi csalódás, mily nyomorúság vár reá az életben, bizonyára otthon maradt volna.

De hát — folytatja gondolatainak sorát a költő — a vágyak, a remények tündérkertet rajzoltak eléje, gyönyörűnek mutatták a jövőt. De mikor

belesodródott a világ forgatagába, akkor látta, hogy a világ nem olyan, mint gondolta, nagyot tévedett, amikor oly sokat várt tőle. Keservesen csalódott. Csak szenvedés, nehéz küzdelem, nélkülözés jutott osztályrészeül, amit így fejez ki nagyon szépen: „... mióta járom a világot, bolygó lábam száz tövisre hágott“.

Végiggondolta szenvedéseit és bús hangulatában megint csak haza száll a lelke. Képzeletében maga előtt látja a hajósokat, akik árut szállítanak a Dunán fel is, le is. Arra gondol a költő, hogy ezek vízi útjokban bizonyára elhaladnak Dunavecse mellett is. Mintha ismerősöket látna köztük. Megdobban a szíve: „Szép hazámba ismerősök mennek,“ — üzenhetek tőlük édesanyámnak. De vajjon mit üzenjek? Azt üzeni:

*Mondjátok, hogy könnyeit ne öntse,
Mert fiának kedvez a szerencse ...*

De aztán hozzágondolja az üzenethez:

*Ah, ha tudná, mily nyomorban élek,
Mégrepedne a szíve szegénynek!*

Mily nagy szeretet lakozott a költő szívében édesanyja iránt! Eltagadja nyomorúságát, kegyes hazugsággal azt izeni, hogy jó dolga van. Csak azért teszi, hogy édesanyjának szomorúságot ne okozzon. Pedig mily nagy volt a nyomorúsága! Alig volt betevő falatja, nyomorúságos padlásszobában lakott. Ezt nem szabad megtudnia édesanyjának, mert a szíve reped meg fájdalomában.

Milyen szép tulajdonsága Petőfinek, ennek a nagy, rendkívüli léleknek egyszerű édesanyja iránt érzett rajongó szeretete! Amikor neve már bejárta az egész országot, sőt a határokon túl is elszállt a híre s ott is csodálták a nagy költőt, ő akkor is szerető fia maradt egyszerű szüleinek. Sohasem szégyelte egyszerű származását, sőt büszke volt rá. Mindig nagy melegséggel szól verseiben szüleiről, különösen édesanyjáról. Édesapjáról pedig büszkeséggel ír egyik versében, amikor az beállott a 48-as honvédseregbe s ott mint zászlótartó küzdött a magyar szabadságért. Mikor pedig rövid egymásutánban szakad meg szüleinek földi élete, mélyen a szívünkbe ható fájdalommal siratja el őket egy megható költeményben.

Minden idők nemzedéke előtt példaként állhat világraszóló büszkeségünk: Petőfi Sándor abban a tekintetben is, miként kell szülőinket szeretettel körülöveznünk, megbecsülnünk s ha kell, érettük áldozatot is hoznunk. A szeretethez hozzátartozik, hogy ne okozzunk nekik fájdalmat, inkább tűrjünk, magunk szenvedjünk, semmint őket búsítsuk.

Kövessük Petőfi példáját az áldozatos gyermeki szeretetben s így megtartjuk Istennek negyedik parancsolatát is.

Németh Sándor

BESZÉLJÜNK KÁRPÁTALJÁRÓL!

— Előadásvázlat —

Bevezetés.

Akinek rádiója van, az elmúlt hetekben alig mozdult mellőle. Az újságot egymás kezéből kapkodták ki az emberek. Falun nehéz volt lovat, fuvarost kapni. A férfiakat nem egy helyen behívták. Sok könny hullott, de sok boldog várakozás is zsendült a szívekben. Miért? A magyar honvédség megszállta, visszaszerezte Kárpátalját.